

## Elements de contenció

### Els marges de pedra



**Coster margenat. Cervià**

En un país de relleu irregular, com és el nostre, l'agricultura ha estat, per moltes generacions, l'exercici més esforçat i perdurable. Fora de les guerres i epidèmies, l'activitat agrícola, sotmesa des de sempre als arbitris humans i divins, no solament suposava conrear la terra, sinó que prèviament aquesta s'havia d'arranjar en bancals que s'afermaven amb uns murs de pedra, on es conjugava sàviament la filigrana d'un mosaic amb la resistència d'una paret feta en sec, sense cap mena de morter. Aquests murs tenien la finalitat de ser efectius contenidors de la terra i de l'aigua que hi podia arribar, de manera que acabat el marge, el terreny quedava enllestit per al cultiu. Tot seguit arribava el torn de fer l'era, que de vegades també quedava inscrita, juntament amb la cabana, dins d'un mur de contenció.

A part del valor que conferien a la terra com a propietat, i a diferència del simbolisme de les construccions megalítiques, aquestes elaborades parets són un testimoni feient de la lluita de l'home amb la natura i han esdevingut un signe d'identitat, un patrimoni comú, que es contempla com a element característic per tot el paisatge mediterrani. A Catalunya els veiem amb profusió perfilant topogràficament les terres de secà allà on naturalment aflora la pedra. Segons la comarca, s'anomenen marges, espones o ribes. La seva construcció suposava primerament desermar el terreny d'on s'obtenien les pedres que posteriorment es disposarien com a jardineria. Així es podia anivellar la terra del nou bancal. La pedra sobrant servia per a construir les cabanes i barraques que es veuen pels mateixos indrets, o bé es portava cap a les terres menys pedregoses per cobrir-ne les necessitats. Sovint, però, encara quedaven pedres, que s'apilaven endreçadament en algun extrem de la finca. Aquest material obtingut del mateix camp proporcionava una diversitat de peces, que s'instal·laven més o menys retocades, tant als marges com a les cabanes corresponents. Allà on era assequible també s'emprava material de pedrera amb el qual, els marjaires d'ofici, ens han deixat les millors mostres d'un treball fabulós; sens dubte el més evident entre les realitzacions de l'arquitectura popular.



**Bancals en una fondalada.  
Puigverd d'Agramunt**

Fora de les terres més baixes -on podem trobar encara parets tancant finques i horts-, els marges són omnipresents a tota la Catalunya rural. La seva rotunditat se'ns imposa quan tenim la pretensió d'anar, a l'estil dels caçadors, lliurement camp a través. De les dificultats que troba qui vol fer dreuera deixant els camins estrictes, en dóna raó el terme saltamarges, que trobem com a sinònim de malfactor, per extensió de vencer penosament successius obstacles físics, a saltar-se amb males arts les lleis establertes. De petits ho havíem fet, això de saltar marges, anant pels camps ja segats a fer les maleses pròpies de l'edat. Quan tornàvem a casa sempre ens delatava alguna pelada al genoll, i les mans tenyides del groc verdós de les nous que agafàvem i que ens havíem menjat picant-les al mateix marge. L'observació i captura de sargantanes o la recollida de flors i mores, eren activitats que també feiem vora l'improvisat taller de ciències naturals que ens oferien els marges.

La mecanització de l'agricultura ha suposat moltes comoditats, abans inimaginables, per als pagesos; però també ha originat els conflictes derivats del canvi en la forma de treballar la terra. Així, actualment s'ha demanat, per part dels biòlegs, que es deixi sense conrear -i, per tant, sense ensulfatar- un petit espai a tocar dels marges, per tal de protegir aquest ecosistema que s'hi estableix, i on podrien refugiar-se les aus amenaçades per les imponents màquines recol·lectores de cereals. Lamentablement, sembla que, a la inversa, són els marges els que han de subordinar-se -desapareixent- a les maneres d'una maquinària cada cop més voluminosa. Aquesta lluita d'interessos oposats, a causa de la inqüestionable necessitat de rendibilitzar procediments, és el que cal solucionar de manera intel·ligent, si no volem perdre l'inestimable patrimoni paisatgístic que hem hereditat, per tornar-nos a trobar en la mateixa precària situació d'aquí a quatre dies. La desaparició dels marges no pot solucionar cap problema definitiu, i, en canvi, pot comportar la pèrdua irreversible de la qualitat de les terres, i del paisatge humanitzat que contemplem, a més de la flora i la fauna que s'hi instal·la i que cal protegir.



**Marge vora camí. Guissona**



**Mur de contenció d'era.  
Les Aluges**

bancals

Establerta la seva funció de retenir la terra i l'aigua, les diverses formes de marges que ens podem trobar venen donades per la pedra disponible a cada indret, cosa que ha donat lloc, d'altra banda, als diversos estils que van anar plasmant els marjaires, que sovint eren els mateixos mestres de cases i que exercien el seu ofici allà on hi havia bones pedreres. També hi ha marges que s'han arranjat sense pedra. Són els marges de terra que es veuen en terres més planes, on la pedra superficial és escassa, però també en zones de muntanya on l'herba, amb alguns arbres que s'hi sol deixar, subjecta suficientment la terra. Allí, com en algunes zones de vinya, no són tant necessaris els horitzontals.

De marges en podem trobar d'altura ben variable: des dels que aixequen un pam, en terres quasi planes, fins a respectables murs de quatre metres o més, en zones de més desnivell i pedra adequada. Pel que fa al seu perfil, aquest és usualment vertical per a alçades no superiors als dos metres; els de més altura, que també són els més resistents com a murs de contenció, solen ser esgraonats o, encara, atalussats, tot i que també en podem trobar d'esgraonats de poca altura. La seva línia és generalment recta, però també n'hi ha que s'adapten al terreny seguint les corbes de nivell.

Part de l'atractiu d'aquestes construccions es troba en la repetició d'un mateix estil en zones regularment abancalades. Les vinyes i els arbres adquireixen un relleu important plantats sobre un escenari trencat per l'orografia, però uniformat pel mateix tipus de pedra. El mateix es pot dir dels bancals de cereals que sovint conserven alguns arbres vorejant els marges. En terrenys molt inclinats es donen els reguitzells de marges amb bancals estrets i allargassats, produint una panoràmica peculiar. Si el terreny és pendent i pedregós encara es dona el cas d'amuntegar les pedres en successives fileres horitzontals, que sense ser pròpiament marges, deixen les feixes de terra aptes per al cultiu de farratges o de vinya. Amb tot això, es dona el fet que alguna d'aquestes panoràmiques ha esdevingut una vista lamentable en llocs on s'han abandonat els cultius. En aquest cas creiem que, si aquests espais no són actualment rendibles, els ajuntaments haurien de trobar la manera de reconvertir-los aprofitant les seves característiques abans de permetre'n el vergonyós retorn a la natura.



**Marge corbat. Verdú**



**Marge esgraonat.  
Les Borges Blanques**

A part dels perfils esmentats, la fesomia dels marges depèn també del tipus de pedra emprat. Com ja s'ha referit, aquesta pedra pot ser la mateixa trobada sobre el terreny o bé bon material de pedrera, mostrant més perfeccionament vora els camins principals, on no diferirà de l'emprat en la construcció de vivendes més que en detalls d'acabat. En qualsevol cas, l'aixecament d'un marge suposava una tècnica acurada en el muntatge de la primera filera, que havia d'assentar-se sòlidament, i de l'última, que coronava la paret fent de lligada. A les comarques properes a la costa és usual emprar la pedra tal com es troba al camp, pràcticament sense retocar, per a bastir marges i barraques. Per tant, ens podem trobar amb pedres que van des de la mida d'un puny fins a peces de tres o més decímetres cúbics i uns 10 quilograms, que els marjaires havien de saber situar en la posició i el lloc adequat de la construcció. Encara que la majoria d'aquestes parets són verticals i no massa altes, n'hi ha també amb el perfil esgraonat i atalussat. A les terres interiors s'acostuma a retocar les pedres al menys en una de les cares, quan no s'obtenen formes ben escairades amb materials calcaris que llesquen molt fàcilment, cosa que s'observa cap a l'est de la Segarra. Amb la pedra arenosa no són rars els blocs regulars de més de 200 quilograms disposats generalment en robustes parets esgraonades, que es poden contemplar tant a les Garrigues com a l'Urgell.

Actualment, tot i que es veu algun marge nou, el que es detecta pel camp és una gran deixadesa que afecta tant a les barraques com als marges. A més de la pràctica de cremar els marges, denunciada per biòlegs i caçadors, hi ha desperfectes produïts per causes naturals que si no es reparen a temps suposaran pèrdues irreversibles en un patrimoni que hem de responsabilitzar-nos a conservar. Els marges són sistemes protectors de la natura i, per tant, ens són beneficiosos. En el món civilitzat, no solament es té cura de la seva conservació, sinó que se'n continua construint. Per tot això demanem a les autoritats competents que s'afanyin a prendre mesures, tant de caire informatiu com d'ordre pràctic, per regular la seva conservació evitant-ne les desfetes innecessàries.



**Pedra sense retocar.  
El Creixell**



**Doble marge. Cervera**